

Artur Litwiniuk, Wojciech J. Cynarski

Idea fair play w świadomości osób uprawiających wybrane sporty i sztuki walki

---

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu, kultura, zdrowie, edukacja] 2, 144-149

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autorzy artykułu – dr A. Litwiniuk i dr W. J. Cynarski – są badaczami sportów i sztuk walki, a także zaawansowanymi praktykami tychże. Starają się interpretować naukowo tę dziedzinę, zwłaszcza na gruncie humanistycznie zorientowanej teorii sportu i nauk o kulturze fizycznej.

Recenzentem pracy jest prof. dr hab. Jan Oździński (Katedra Turystyki i Rekreacji AWF Gdańsk), który ocenił pracę, jako bardzo dobrą. Stwierdził, że „praca porusza ważny temat, zwłaszcza jeśli uwzględnimy osoby dysponujące skutecznymi technikami walki” i „(...) w sposób systematyczny ukazuje pewne przesłanki dotyczące postaw osób uprawiających sporty walki”. Zaznaczył jednak, że praca ta nie nawiązuje do licznych prac, poświęconych zasadom *fair play*, kodeksowi *Bushido* oraz postawom osób uprawiających sporty i sztuki walki, opublikowanych w Polsce i za granicą.

ARTUR LITWINIUK*, WOJCIECH J. CYNARSKI**

* IWFis Biała Podlaska, ** IWFiz UR Rzeszów

Idea *fair play* w świadomości osób uprawiających wybrane sporty i sztuki walki

Tradycje stosowania we współzawodnictwie sportowym zasad, które dziś określamy pojęciem *fair play*, sięgają czasów najdawniejszych. Pojęcie *fair play* (czystej gry) jest związane nie tylko ze sportem, ale ze wszystkimi dziedzinami życia i powstało znacznie wcześniej. Przykładów realizacji zasad etyki sportowej dostarczają nam przede wszystkim dzieje starożytnych igrzysk olimpijskich. Stały się one źródłem inspiracji dla Pierre'a de Coubertina, twórcy podstaw ideowych nowożytnego ruchu olimpijskiego, dla którego *fair play* jest najwyższą wartością oraz bez której sport i olimpizm zatraciłby swój sens [Hądzelek 1996].

W dzisiejszych czasach, kiedy to w stosunkach międzyludzkich często gości przemoc, brutalność i niesprawiedliwość, zaczyna się zacierać granica pomiędzy tym co humanistyczne, a tym co człowieka niegodne. Aby świat zaczął się kierować w stronę rzeczywistości, która wyznacza dążenie do prawdy, piękna i dobra zasadę *fair play* należy wprowadzić do edukacji wczesnoszkolnej i młodzieżowej. Należy nadać jej funkcję wychowawczą rozumianą i kojarzoną przez dzieci i młodzież z zasadami uczciwego, czystego postępowania, zarówno w życiu jak i sporcie [Dąbrowska, Dąbrowski 1996, 1996a; Żukowska, Żukowski 1992, 1996].

Sport jako zjawisko społeczne nie jest wolny od tego rodzaju zjawisk i zachowań. Coraz częściej mówi się o tym, że walka sportowa była nieuczciwa, że był zastosowany doping, przekupstwo, czy korupcja. Wobec zagrożeń współczesnego sportu szczególnego znaczenia nabiera każda wartość, którą działalność sportowa może wyzwolić. Niezaprzeczalną wartością jest idea *fair play*, którą rozumiemy jako pewną postawę moralną odnoszącą się do piękna, czystej i uczciwej walki, poszanowania przeciwnika, wszystkich ludzi, przestrzegania przepisów i reguł postępowania, szlachetności, pomocy i współpracy, mądrości i wewnętrznej dyscypliny [Żukowska 1996].

W dobie zagrożeń współczesnego sportu szczególnego znaczenia nabiera każda wartość, którą działalność ta może wyzwolić. W sporcie dzieci i młodzieży niezaprzeczalną taką wartością jest idea *fair play*. Może spełniać ona różne wychowawcze funkcje pod warunkiem jednak, że będzie młodzież rozumiała jej sens, kojarzyła z nią zasady czystej gry w każdej walce sportowej, a bez jej przestrzegania sport przestanie być wartością w życiu młodego człowieka.

Przestrzeganie idei *fair play* w sporcie warunkuje jego podstawowe wartości, a w szczególności wartości perfekcjonistyczne, socjometryczne, emocjonalne i intelektualne. Bez tych wartości z kolei nie można mówić o funkcjach wychowawczych idei *fair play* [Żukowska 1989, 1996].

Celem badań była próba oceny funkcjonowania idei *fair play* w świadomości osób uprawiających sporty i sztuki walki. Cele szczegółowe sformułowano w postaci pytań badawczych:

1. Jaki jest poziom wiedzy na temat idei *fair play* u osób uprawiających sporty i sztuki walki?
2. Czy pojmowanie idei *fair play* zależy od rodzaju uprawianej dyscypliny?

3. Jak badani odnoszą się do przestrzegania reguł gry i przepisów, poszanowania zdrowia własnego i drugiej osoby, równości szans oraz odpowiedzialności za siebie i innych?

Podstawę do realizacji zamierzonego celu stanowił materiał obejmujący 100 osób uprawiających sporty i sztuki walki, w tym 50 – taekwondo i 50 – aikidō.

Jako narzędzie badawcze zastosowano specjalnie skonstruowany kwestionariusz wywiadu „fair play” (czysta, uczciwa gra), przystosowując go do własnych potrzeb.

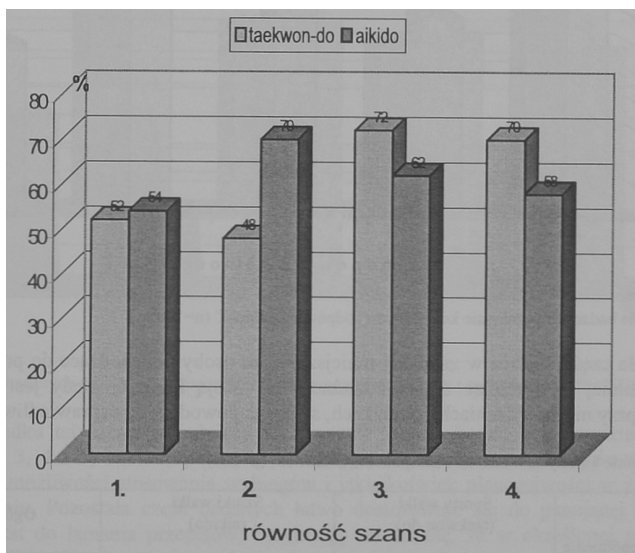
Analiza wyników

W przypadku naszych badań, wiadomości dotyczące idei *fair play* w zakresie „czystej gry” podzielono na cztery komponenty, mianowicie:

- równość szans,
- odpowiedzialność,
- zdrowie,
- przestrzeganie regulaminów i przepisów.

Dokonując wstępnej analizy materiału w zakresie komponentu pierwszego dotyczącego równości szans, możemy stwierdzić, że mniej niż dwie trzecie badanych krytycznie odniosło się do zagadnienia uczestnictwa osób niepełnosprawnych wspólnie z zawodnikami zdrowymi na tych samych zawodach sportowych. Można to tłumaczyć tym, iż ta część badanej populacji rozumie dokładnie ideę tzw. równych szans, zaś pozostali prawdopodobnie przejawiają tzw. opiekuńczość w stosunku do słabszych będących w mniejszości.

Rozpatrując podział na sporty i sztuki walki prawie co czwarta badana osoba (26%) spośród uprawiających sporty walki, a dokładnie taekwon-do i prawie co trzecia osoba (37%) uprawiająca sztuki walki, więc aikido, odniosła się do tego zagadnienia krytycznie.

Ryc. 1. Opinie badanych w zakresie komponentu „równość szans” (n=100)

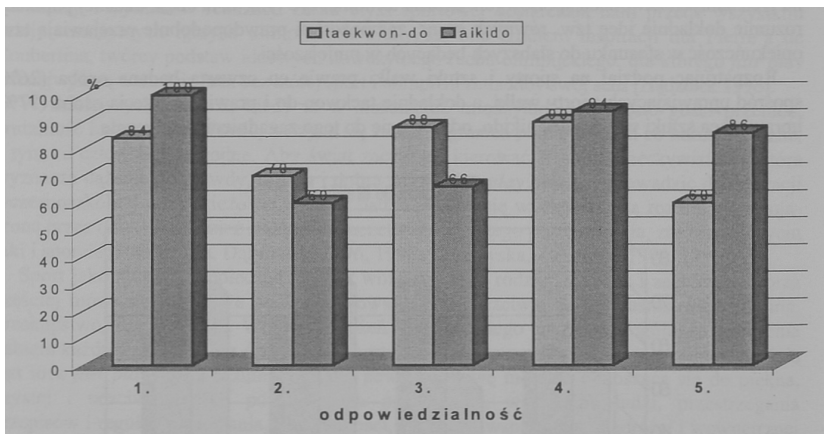
Również podobne relacje można zauważyć w przypadku aspektów dotyczących zagadnienia drugiego, trzeciego i czwartego, tzn.: niejednakowych warunków na zawodach,

gry przeciwko zdecydowanie słabszemu zawodnikowi, jak również startowaniu na sprzecznie o zróżnicowanej jakości technicznej, dającym przewagę, tym którzy posiadają lepszy (ryc. 1).

Poddając materiał szczegółowej analizie zauważono, iż dokonując zróżnicowania ze względu na to czy to jest sport, czy sztuka walki wyniki rozkładają się inaczej, niż w przypadku całej populacji poddanej badaniom, co obrazuje ryc. 1.

Biorąc pod uwagę to, iż badana populacja zróżnicowana jest pod względem wieku, stażu treningowego, wykształcenia i środowiska wychowawczego znaczna część badanych osób zasady równości szans potrafi docenić, natomiast pozostali mówią o równości szans wtedy, gdy jest to dla nich korzystne.

Następnym poddanym analizie był komponent dotyczący odpowiedzialności (ryc.2). Można powiedzieć, że jest elementem różnicującym grupę, biorąc pod uwagę podział na sporty i sztuki walki. Osoby trenujące taekwondo i aikidō jak przedstawia ryc. 2 w większości są uczciwi i nie mają zamiaru wykorzystywać innych. Są samokrytyczni i gotowi ponosić odpowiedzialność za swoje postępowanie, mają pełną świadomość swojej roli w sporcie, przejawiając godny stosunek do przeciwnika, doceniając i akceptując rolę i pozycję sędziego, starając się być przykładem dla innych osób uprawiających sport.

Ryc. 2. Opinie badanych w zakresie komponentu „odpowiedzialność” (n=100)

Pozostała część, będąca w znacznej mniejszości, to osoby podchodzące do problemu dość instrumentalnie, interpretując odpowiedzialność na swoją korzyść, kiedy jest to dla nich korzystne przy niepowodzeniach i porażkach, szukając powodów do usprawiedliwienia.

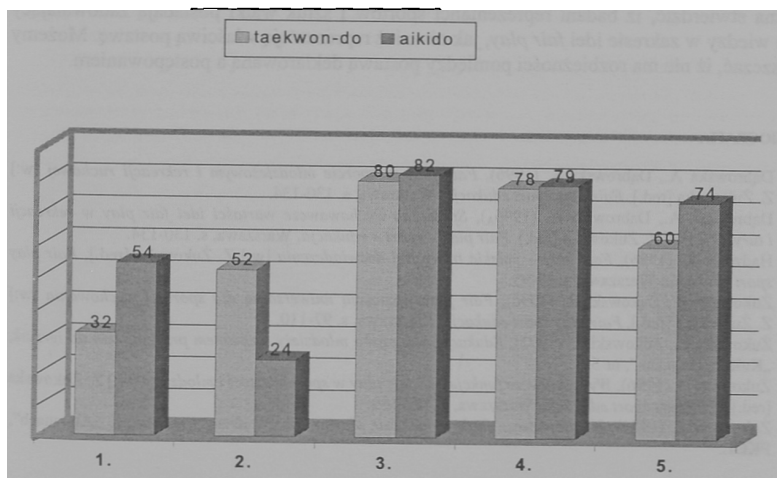
Tabela 1. Opinie badanych w zakresie komponentu „zdrowie” (n=100)

Wyszczególnienie	Sporty walki (taekwon-do)		Sztuki walki (aikido)		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
1.	35	70	42	84	77	77
2.	40	80	50	100	90	90
3.	37	74	39	78	76	76
4.	17	34	28	56	45	45
5.	18	36	37	74	55	55

Następnym komponentem to zdrowie, stosunek do niego i dbałość o własne zdrowie i innych jest problemem niezwykle ważkim. W obrębie tego komponentu znalazło się pięć zagadnień; dwa dotyczyły opinii na temat zachowania się badanego, gdzie brane jest pod uwagę jego zdrowie, pozostałe – zdrowia innych (tabela 1). Zaskakujący jest sąd osób poddanych badaniom, gdzie ponad połowa (55%) zaryzykowałaby udziałem w akcji, która może przynieść decydujący punkt, kosztem odniesienia kontuzji. Wiadomo, iż do sportów i sztuk walki trafiają osoby obdarzone wolą walki, możemy tylko przypuszczać, że taką opinię wyraziły osoby młode i o niewielkim stażu treningowym.

Racjonalizując pozostałe zagadnienia można stwierdzić, iż jest niski poziom edukacji dotyczącej dopingu, gdyż prawie jedna czwarta badanych nie wie o tym, że środki dopingowe mają negatywny wpływ na zdrowie człowieka.

Ostatnim komponentem poddanym analizie było „przestrzeganie przepisów i regulaminów”; jest to jednocześnie ważny element postępowania zarówno w życiu jak i w sporcie, nie tylko ze względu na fakt regulacji przebiegu treningu, a głównie zawodów, lecz charakteryzuje stosunek poszczególnego osobnika od strony emocjonalnej, charakteru i osobowościowej. Potrzebny tu jest duży zasób wiedzy oraz rozumienie całej sytuacji nie tylko zgodnie z literą, ale i z duchem prawa, a więc strona etyczna i moralna.

Ryc. 3. Opinie badanych w zakresie komponentu „przestrzeganie przepisów i regulaminów” (n=100)

W przypadku tej części zagadnień, jak obrazuje ryc. 3, ponad trzy czwarte badanych (zagadnienie 3, 4 i 5) zakłada potrzebę przestrzegania przepisów zawsze; nie widzą i nie dopuszczają możliwości stosowania wybiegów i jakiegokolwiek nieuczciwości w zachowaniu i postępowaniu. Pozostała część badanych łatwo dostosowuje się do panującej atmosfery, mając pretekst do łamania przepisów. Przyjmują oni zasadę, że w określonej sytuacji cel usłwiera środki. W naszym rozumieniu jest to grupa, która wymaga permanentnych oddziaływań szkoleniowo-wychowawczych.

Ponad połowa badanych (57 %) stwierdza, iż nie zachowałaby się po przyjacielsku w przypadku, gdyby zawodnik z przeciwnej drużyny zachowywałby się do niego wrogo. Analizując teorię sportów walki człowiek raczej na agresję stara się odpowiedzieć agresją w obronie swojej osoby i tu osoby uprawiające sporty i sztuki walki uczone są na treningach

obrony przed napastnikiem. Trudno znaleźć jakieś uzasadnienie z punktu widzenia wychowawczego, jednak agresję, wrogość czy nieuczciwość w postępowaniu i zachowaniu trzeba eliminować.

Dodatkowo w pracy starano się uchwycić rozumienie znaczenia zasady *fair play*, prosząc badanych o zaznaczenie tych sformułowań, które kojarzą im się z tą zasadą.

Spośród osiemnastu badani wybrali tylko jedenaście i przedstawimy je w formie wyróżnienia :

- umiejętność zwyciężania i przegrywania;
- niestosowanie fauli;
- radość z uczestnictwa – ważny udział, a nie wynik;
- szacunek dla przeciwnika, partnera, przyjazna atmosfera, szacunek dla przegranych;
- gra pozbawiona brutalności, gra bez fauli;
- czysta, uczciwa gra, szanowanie przepisów i reguł ;
- umiejętność rezygnowania z własnych korzyści w chwili zagrożenia życia lub zdrowia
- niestosowanie środków dopingujących;
- uczciwość sędziów;
- równe szanse;
- pokonanie przeciwnika umiejętnościami, a nie zachowaniami agresywnymi

Można stwierdzić, iż badani reprezentanci sportów i sztuk walki posiadają zadowalający poziom wiedzy w zakresie idei *fair play*, jak również reprezentują właściwą postawę. Możemy przypuszczać, iż nie ma rozbieżności pomiędzy postawą deklarowaną a postępowaniem.

BIBLIOGRAFIA

1. Dąbrowska A., Dąbrowski A. (1996), *Fair play w sporcie młodzieżowym i rekreacji ruchowej* [w:] Z. Żukowska [red.], *Fair play sport edukacja*, Warszawa, s. 130-134.
2. Dąbrowska A., Dąbrowski A. (1996), *Spoleczno-wychowawcze wartości idei fair play w rekreacji i turystyce* [w:] Z. Żukowska [red.], *Fair play – sport – edukacja*, Warszawa, s. 130-134.
3. Hądzelek K. (1996), *Fair play – polskie tradycje i doświadczenia* [w:] Z. Żukowska [red.], *Fair play sport edukacja*, Warszawa, s. 87-93.
4. Żukowska Z., Żukowski R. (1996), *Fair play wartością uniwersalną dla sportu i wychowania* [w:] Z. Żukowska [red.], *Fair play sport edukacja*, Warszawa, s. 97-110.
5. Żukowska Z., Żukowski R. (1992), *Edukacja olimpijska młodzieży elementem przygotowań do igrzysk*, „Kultura Fizyczna”, nr 5-6.
6. Żukowska Z. (1996), *Wychowawcze funkcje idei fair play w sporcie dzieci i młodzieży* [w:] Z. Żukowska [red.], *Fair play sport edukacja*, Warszawa, s. 167-169.
7. Żukowska Z. (1989), *Wychowawcze funkcje idei fair play w sporcie dzieci i młodzieży*, „Almanach”, PKOL.

Aneks

Sformułowania, które kojarzą się z zasadą *fair play*:

1. zachowanie kibiców
2. postawa trenera
3. umiejętność zwyciężania i przegrywania
4. niestosowanie fauli, gra bez fauli
5. radość z uczestnictwa – ważny udział, a nie wynik
6. szacunek dla przeciwnika, partnera
7. przyjazna atmosfera
8. szacunek dla przegranych
9. gra pozbawiona brutalności
10. czysta, uczciwa gra
11. szanowanie przepisów i reguł

12. umiejętność rezygnowania z własnych korzyści w chwili zagrożenia życia lub zdrowia przeciwnika
13. niestosowanie środków dopingujących
14. uczciwość sędziów
15. postawa ludzi związanych ze sportem (działacze, lekarze, organizatorzy)
16. samokontrola w przypadku zwycięstwa i porażki
17. pokonanie przeciwnika umiejętnościami, a nie zachowaniami agresywnymi
18. równe szanse
19. niedyskutowanie z sędziami w przypadku, gdy podjęli błędną decyzję

Fair play in the consciousness of people practicing particular martial arts and sports

The understanding and interpretation of the idea of fair play meets with an ambiguous social reception. The present work is an attempt of evaluation of understanding the idea of *fair play* among people training sports and martial arts.